

Nástenná maľba Korunovanie Karola Róberta Pannou Máriou (rok 1317). Technika: kombinovaná, secco-fresco. Rozmer: 473x185 cm.

Maľba bola odkrytá v roku 1861. Pri neoslohových úpravách svätyne a lode v rokoch 1888 – 1889 bola reštaurovaná. Autorom reštaurátorského zásahu bol Felix Daberto, nie Ferenc Storno ako sa doteraz traduje. Bez udania zdroja je uvádzaný i reštaurátorský zásah Jozefa Hanulu datovaný do rokov 1940 – 1943. Maľba bola v roku 2005 reštaurovaná reštaurátormi PÚ SR – ORA Levoča pod vedením akademického sochára Ladislava Székelya.

Maľba s námietom Korunovania Karola Róberta z Anjou býva spájaná s víťazstvom a upevnením moci prvého Anjouovca na uhorskom tróne. V centre kompozície je v iluzívnej nike situovaná tróniaca Madona s Kristom, mierne natočená k dvojici adorujúcich postáv v ľavej časti obrazu – bližšie k trónu panovníka Karola Róberta z Anjou. Za ním podľa nápisovej pásky by mal byť spišský župan František zo Šemše. Na protiľahlej strane bližšie k trónu adorujúca postava ostrihomského arcibiskupa Tomáša podáva smerom k Madone kráľovskú korunu. Za ním je kľačiaci postava spišského prepošta Henricha. Kompozícia je orámovaná iluzívnym rámom s rastlinným motívom

akantových listov. Nad figurálnou kompozíciou je širší ornamentálny pás s motívom rozvilín a kvetov. Medzi jednotlivými postavami sú atribúty ich spoločenského postavenia. Postavy konkretizujú pseudogotické nápisy. Podľa aktuálnych zistení Magdalény Janovskej bola maľba zasadená do širšieho kontextu ďalších, dnes zväčša zničených malieb.

Maľba s námietom Korunovania Karola Róberta z Anjou býva datovaná do roku 1317 podľa textu listiny umiestnenej vpravo medzi postavy biskupa Tomáša a prepošta Henricha. Pri poslednom reštaurovaní bolo doložené, že terajší nápis je mladší, v priestore listiny sa však v sonde našiel fragment staršieho písma. Nápisy identifikujúce jednotlivé postavy sú z 19. storočia. Ich paleografický rozbor urobil Juraj Šedivý. Nápis po stranách postáv Madony a Ježiška – 2 riadky: *ma-ter meys / X Xc*. Nápis pri svetských postavách – ľavá strana obrazu: *flos i(n)vent [us?] ...at meri(tis)... / Castel-lan(us) Fran(ciscus) [de?]*. Iniciály na štíte: *F[ranciscus] / F[ranciscus] / F[ranciscus] / F[ranciscus]*. Nápisy pri cirkevných postavách – pravá strana obrazu: *Thomas A' chi [e] pi [s] co [pus] St [trigoniensis] / Herricus / p[re]-p[o]situs / fecit istud op[us] / inpingi*. Nápis na listine: *ad te ꝛ su[s]pira / mu[s] ꝛ si non ducis / d[e]viam[us] ꝛ [er]g[o] doce q[uid] ꝛ / agam[us] v[irgo] m[ei] [et] meis / miserearis*

§ A[n]no d[omi]ni / M CCC d[e]cimo sep[ti]mo. Nápis na štíte s klobúkom: h[enri] / c[us] / p[re]posi / t[us].

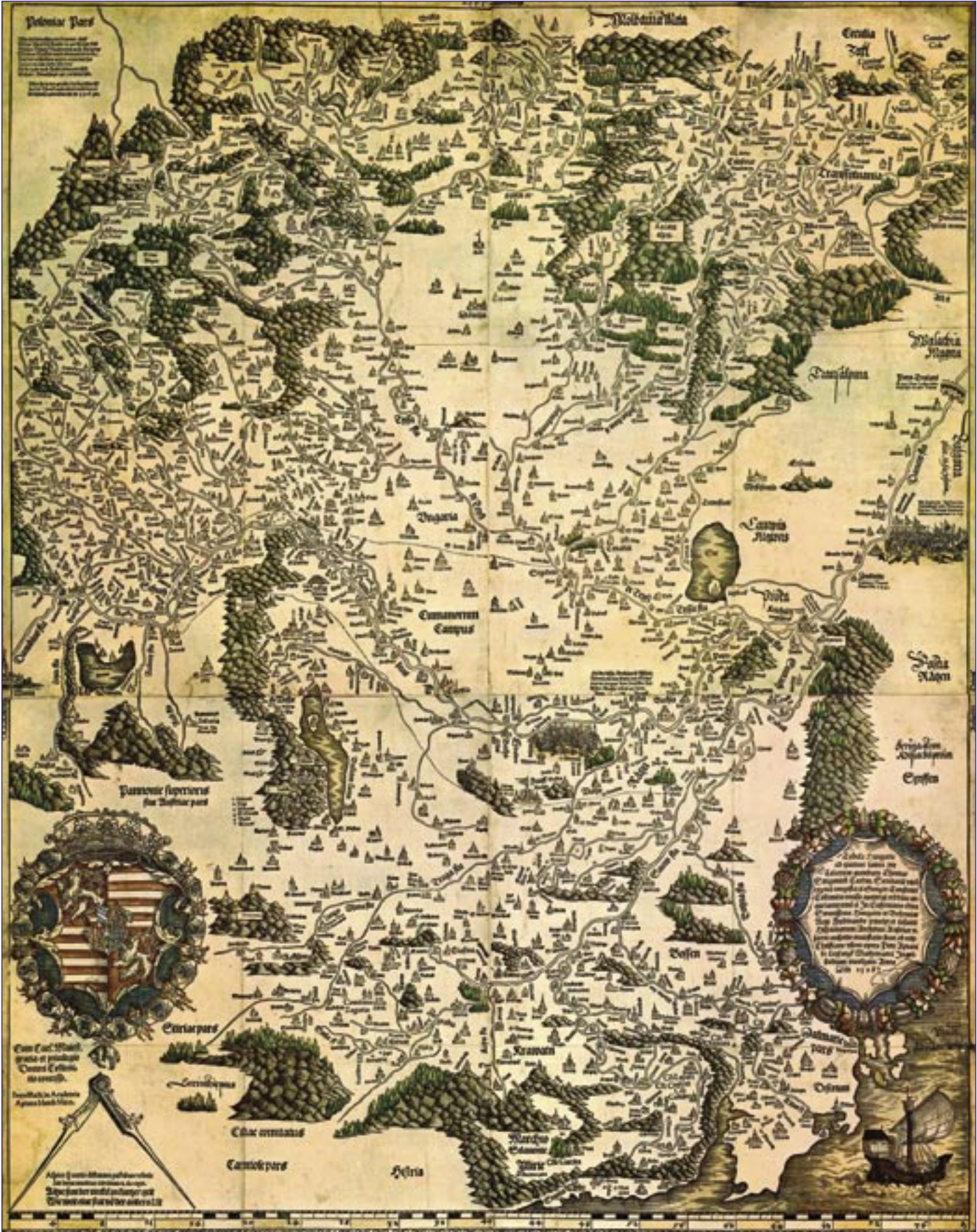
Podrobnú interpretáciu maľovanej kompozície naposledy urobil Milan Togner. Potvrdil svoj predchádzajúci názor o jej inšpirácii talianskou maľbou záveru ducenta a maľbu považoval za „jeden z prvých prienikov talianskej orientácie“ v slovenskom nástennom maliarstve prvej polovice 14. storočia. Predpokladá, že jej autorom by mohol byť taliansky maliar z dvorského okruhu Karola Róberta. Maliarovi, prípadne jeho dielni Togner pripísal aj autorstvo ďalších nástenných malieb na Spiši – v Dravciach, Veľkej Lomnici. Umeleckú kvalitu diela hodnotí vysoko pre neobvyklé riešenie celého výjavu v dobovej maliarskej tvorbe stredoeurópskeho regiónu.

Podobný motív sakralizácie korunovania panovníka prostredníctvom svätca sa nachádza v neapolskom dvorskom prostredí. V roku 1317 namaľoval Simone Martini pre neapolského kráľa Karola Roberta z Anjou, strýka uhorského menovca, nezvyčajnú kompozíciu dvojitej korunovacie. Svätý Ludovít IX. tu odovzdáva svetskú korunu bratovi Karolovi a sám dostáva anjelmi nesenú korunu nebeskú. Neapolská a spišská maľba majú svoj reálny dobový politický kontext. Transparentne chcú zdôrazniť legitimitu nástupníctva. V prípade spišskokapitulského korunovania je koruna v rukách

ostrihonského arcibiskupa, ktorý mal právo korunovať uhorského panovníka. Panovníka však korunuje samotná Panna Mária s malým Ježiškom v lone. Toto gesto je známe už zo staršieho byzantského prostredia. Môže však tiež pripomínať zasvätenie Uhorského kráľovstva Panne Márii (*Regnum Marianum*). Táto politická doktrína uhorskej štátnosti sa verbalizuje najneskôr v *Uhorsko-poľskej kronike* z prvej tretiny 13. storočia.

Maľba tiež vystihuje výnimočné postavenie Spišskej krajiny (*Terra Scepusiensis*), jedného z údelov uhorských kráľov, v kontexte Uhorského kráľovstva. V kompozícii ho zastupujú hneď dvaja predstavitelia – spišský prepoš a spišský župan. O výnimočnom postavení prepošta Henricha nemôže byť diskusia. Do úradu nastúpil po Pavlovi, ktorý bol, podľa zaužívanej tradície, zároveň kancelárom kráľovnej Márie z rodu Piastovcov. Sám Henrich pravdepodobne zastával ten istý úrad. Vďaka nemu neskoršie získal titul vesprímskeho biskupa. Oproti tomu diskusia vyvoláva identifikácia predstaviteľa svetskej moci identifikovaného ako František zo Šemše. V uvedenom roku bol však už dva roky spišským županom Filip Druget, pravá ruka kráľa, nielen na Spiši. Tomáš zo Šemše bol oproti tomu spišským kastelánom.

Mária Novotná a Martin Homza

Geographia Hispanica.
 Tota Hispania in tres partes dividitur, scilicet in Lusitaniam, Castellam, et Andaluziam. Lusitania est pars occidentalis, Castellam occupat medietatem, et Andaluziam australem. In hac parte sunt Regia, et Civitas Castellae, et Regia, et Civitas Andaluziae. In hac parte sunt Regia, et Civitas Castellae, et Regia, et Civitas Andaluziae.

In hac parte sunt Regia, et Civitas Castellae, et Regia, et Civitas Andaluziae. In hac parte sunt Regia, et Civitas Castellae, et Regia, et Civitas Andaluziae. In hac parte sunt Regia, et Civitas Castellae, et Regia, et Civitas Andaluziae.

De rege vero Barbarico
 Insuperioribus Partibus.

Insuperioribus Partibus. Insuperioribus Partibus. Insuperioribus Partibus. Insuperioribus Partibus. Insuperioribus Partibus.

Lazarova mapa alebo *Tabula Hungariae* z roku 1528 je najstaršou zachovanou mapou Uhorska a zároveň aj územia Slovenska. Svojím zobrazením tak predstavuje významný historicko-geografický prameň, ktorý umožňuje poznanie územia bývalého Uhorského kráľovstva na prelome stredoveku a novoveku. Mapa zachytáva rozsiahlu sídelnú sieť – celkovo vyše 1400 sídiel, z toho 289 z územia Slovenska a to v približnej mierke 1:1 093 000. Zobrazenie reliéfu je znázornené tzv. kopčekovou metódou. Na prvý pohľad je najväčším „nedostatkom“ mapy jej nesprávna orientácia, ktorá vznikla pravdepodobne pod vplyvom vtedajších zjednodušených predstáv o toku Dunaja. Celá mapa je tak otočená o viac ako 45 stupňov doľava.

Tabula Hungariae je vzácnym príkladom spojenia humanistickej uhorskej a nemeckej kartografie. Zároveň je pozoruhodná i z jazykového hľadiska, toponýmiu totiž zachytáva v miestnom jazyku. V prípade Slovenska to znamená, že jej tvorca uprednostnil slovenské názvy pred maďarskými, nemeckými či latinskými. Lazarus, ktorého identita sa dlho opierala len o stručný údaj z mapy hovoriaci, že pôsobil ako sekretár ostrihomskeho arcibiskupa Tomáša Bakóca, bol v skutočnosti šľachtic slovenského pôvodu Michal Rožeň z Mitíc († 1542), posledný opát spišskoštiavnického cisterciatskeho opátstva, paradoxne familiár Hedvivy Tešínskej, matky Jána Zápoľského, protivníka Ferdinanda I. v zápase o uhorský trón.

V dolnej časti mapy sa nachádza v latinskom a nemeckom jazyku krátky popis územia Uhorska a jeho osídlenia. V texte vystupuje do popredia autorova snaha vyzdvihnúť germánsko-nemeckú autochtónnosť v priestore Karpatskej kotliny a to cez opis bojov medzi germánskymi kmeňmi – *gentes* a kočovnými *gentes* (v súvislosti s Arnulfom spomína aj Svätopluka a Veľkú Moravu). Neznámy autor končí svoj historický exkurz rokom 908, porážkou Bavorov a príchodom starouhorskeho kmeňového zväzu. Jeho záverečné konštatovanie o konci šesťstoročnej vlády Uhrov sa nesie v duchu oslavy nástupu Habsburgovcov na uhorský trón. Všetci traja vydavatelia mapy boli nemeckého pôvodu a zároveň obľúbenci Habsburgovcov. Georgius Tanstetter/Collimitius (1482 – 1535) bol humanista zaoberajúci sa štúdiom astronómie, astrológie a matematiky a tiež osobný lekár cisára Maximiliána I., od roku 1530 osobný lekár detí Ferdinanda I. Johannes Spiessheimer/Cuspinianus (1473 – 1529) od roku 1500 rektor Viedenskej univerzity, vykonával aj funkciu hlavného bibliotekára cisárskej knižnice a vedúceho archívu cisárskej rodiny. V službách Maximiliána I. pôsobil ako diplomat a politik a predovšetkým ako jeho dôverný poradca. Petrus Bienenwitz/Apianus (1495/1501 – 1552) matematik, astronóm, kartograf a tlačiar bol cisárom Karolom V. za svoju vedeckú činnosť povýšený do šľachtického stavu a vymenovaný za dvorného cisárskeho matematika.

„Mapa Uhorska na štyroch listoch, zostavená Lazarom, znalým mužom, kedysi sekretárom ostrihomskeho kardinála Tomáša. Prezrel a doplnil Georgius Tanstetter Collimitius, prvýkrát vydal Johannes Cuspinianus. Najjasnejšiemu Ferdinandovi, uhorskému a českému kráľovi, následníkovi španielskeho trónu, arcivojvodovi Rakúska. Pod patronátom Jeho Výsosti vydáva na použitie kresťanom ingolstadtský matematik Petrus Apianus z Leyssnigu, roku Pána 1528.“

Veronika Kucharská